

Lausunto

20.03.2025

Asia: VN/3357/2025

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Juristiliitto katsoo, että nyt luonnosteltu esitys on tarpeellinen, koska EU-oikeuden päätöksen johdosta Suomen nykyinen sääntely laite-etsinnän päätöksenteon osalta ei täytä EU-oikeuden vaatimuksia. Koska laite-etsinnät ovat merkittävä osa näytön hankkimisessa ja rikosten selvittämisessä, pakkokeinolain muutosesitys on tullut tehdä kiireellisesti, jotta tämä tärkeä tutkintakeino saadaan EU-oikeuden mukaiseksi. Juristiliitto on kuitenkin huolissaan esityksestä paistavasta kiireestä sen valmistelussa.

Esityksen valmistelua vaivaava kiire näkyy luonnoksessa muun muassa siinä, ettei esityksessä ei ole määritelty laite-etsintäpäätökseen liittyviä tuomioistuinprosessimenettelyjä ja tuomioistuimen vahvistuksen sisältöä tarkasti. Tällaisina kysymyksinä esityksestä puuttuvat mm. tilanteet, jossa etsittävä laite sisältää suojattavia erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja, muita arkaluonteisia tietoja tai tietoja henkilön yksityiselämästä. Juristiliitto kehottaa jatkovalmistelussa pohtimaan rajaako tuomioistuin esimerkiksi nämä edellä mainitut tiedot laite-etsintää koskevan käsittelyn ulkopuolelle vai tulisiko tällaiset etsinnässä kopioidut tiedot hävittää ja mahdollinen muu todisteena tai esitutkinnan suuntaavana oleva merkittävä tieto saada hyödyntää etsinnässä.

Laite-etsintäpäätöksessä tulee pidättämiseen oikeutetun virkamiehen pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n ja 16 §:n nojalla määritellä mm. ne seikat, joiden perusteella etsinnän edellytysten katsotaan olevan olemassa, se, mitä etsinnällä pyritään löytämään ja mahdolliset erityiset etsinnän rajoitukset. Nyt

esityksessä lausutaan vain, että päätös on saatettava tuomioistuimen vahvistettavaksi, mutta ei ollenkaan siitä prosessuaalisesta puolesta kuinka toimitaan tapauksessa, jos tuomioistuin katsoo perusteeksi tehdä hakemuksesta poikkeavia rajoituksia, muita sisällöllisiä muutoksia tai muutoin vahvistaa päätöksen vain osittain. Lisäksi epäselvää on, jos laitteessa olevalla yksityiselämää koskevalla tai arkaluonteisella tiedolla voisi kuitenkin olla sallittua tai hyödynnettävissä olevaa näyttöarvoa epäillyssä rikoksessa, miten tämä näkyy tuomioistuimen vahvistuksessa. Lisäksi pohdittava on, jos tällainen arviointi liittyy asiaan, miten tai millä teknisin menetelmin tuomari tutustuu laitteen sisältöön pystyäkseen arvioimaan oman vahvistuksensa sisältöä.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan pakkokeinolakiin uutta ratkaisutyyppiä, vahvistamista. Voidaan arvioida, että tällainen uusi menettely on hankalasti pakkokeinolain kokonaisuuteen istuva menettely, jota ei tulisi säätää ainakaan nyt ehdotetusti viittaussäännöksillä viittaamalla muihin pakkokeinolain säännöksiin. Ehdotetun sääntelyn soveltaminen johtaa tulkinnalliseen epäselvyyteen siitä, mikä on tällaisen vahvistamismenettelyn tosiasiallinen merkitys tai suhde muihin pakkokeinolain mukaisiin päätöksiin, joihin kuitenkin nyt ehdotetusti säännöksessä viitataan. Asian jatkovalmistelussa säännös on muotoiltava uudelleen tai noudatettava pakkokeinolain nykyistä keinovalikoimaa, jossa tuomioistuin tekee päätöksen asiassa.

Juristiliitto kummeksuu, että esityksen perusteluiden mukaan oletuksena on, että laite-etsintälupien etukäteisvahvistusta koskeva tuomioistuinkäsittely ei olisi kovinkaan vaativaa ja asia voitaisiin pääsääntöisesti päättää ilman istuntokäsittelyä. Juristiliitto toteaa, että tämä lähtökohta on kirjoitettava säännökseen auki yksiselitteisesti: laite-etsintäluvista päättäminen tulee säätää ensisijaisesti ilman istuntokäsittelyä tehtäväksi, jollei erityistä syytä istuntokäsittelyyn ole. Tämänlainen erityinen voisi olla esimerkiksi se, että istuntokäsittely tulisi järjestää silloin, jos tuomioistuin arvioi, ettei asiaa ole ratkaistavissa kirjallisen aineiston perusteella.

Juristiliitto kiinnittää erityistä huomiota esityksen puutteelliseen vaikutusten arviointiin erityisesti taloudellisten vaikutusten osalta, vaikka esityksellä on merkittäviä taloudellisia vaikutuksia erityisesti tuomioistuimille.

Esityksessä on käytetty hallituksen aiemmin tekemää linjausta tai periaatepäätöstä ”fraasinomaisesti” (Esityksellä ei ole talousarviovaikutuksia. Talouspoliittinen ministerivaliokunta linjasi helmikuussa 2024, että EU:sta ja kansallisesta lainsäädännöstä johtuvien velvoitteiden myötä tulevat tehtävät resursoidaan pääsääntöisesti luopumalla olemassa olevista tehtävistä tai tehostamalla nykyisten tehtävien hoitamista). Juristiliitto kiinnittää vakavaa huomiota siihen, että tällaisen linjauksen tekeminen ei voi tarkoittaa sitä, että hallituksen esittämien uudistusten osalta ei enää tarvitse osoittaa resursseja tehtävien hoitamiseen tai vaihtoehtoisesti esittää, minkä tehtävien hoitamisesta viranomainen voi luopua, mikäli resursseja tehtävien hoitamiseen ei osoiteta.

Juristiliitto toteaa, että poliisin, syyttäjän ja tuomioistuinten toiminnassa on kysymys oikeusvaltion olemassaolon turvaamisesta ja kansalaisten perusoikeuksien toteutumisesta. Kun tällaisia merkittäviä taloudellisia vaikutuksia sisältäviä muutoksia tehdään useita ilman kustannusten kompensoimista viranomaisille, tarkoittaa tämä vääjäämättä jo nyt erittäin kuormittuneen oikeuslaitoksen toiminnan ja sitä kautta yhteiskunnan vakauden vaarantumista. Tilanne muodostuu kestävämmäksi.

Juristiliitto toteaa, että esityksen taloudelliset vaikutukset tulee arvioida yksityiskohtaisesti ja syntyvät kustannukset on kompensoitava viranomaisille täysimääräisesti. Esityksessä ehdotettua uutta tehtävää ei voida edellyttää hoidettavaksi nykyisten määrärahojen puitteissa, eikä hallituksen esitystä tule antaa eduskunnalle ennen kuin siinä on varmistettu, että viranomaiset selviävät uusista tehtävistään ilman, että muu oikeudenhoito vaarantuu.

Taloudellisten vaikutusten osalta Juristiliitto kiinnittää vielä huomiota siihen, että ehdotettujen uusien pakkokeinojen käsittelyyn käytetty aika arvioidaan realistisesti jatkovalmistelussa. Esimerkiksi mikäli asia käsitellään istuntokäsittelyssä, alle 30 minuuttia ei ole realistinen arvio koko asian ratkaisemiseksi käytettävästä ajasta. Myös sillä, että uudistus lisäisi merkittävästi kiireellisinä käsiteltäviä pakkokeinoasioita, on merkitystä tehtävien organisoinnille ja tätä kautta erityisesti tuomioistuinten resursseille. Päivystykselliset tehtävät edellyttävät pääsääntöisesti erityisjärjestelyitä, joilla on vaikutusta myös muiden asioiden käsittelyaikojen pidentymiseen. Lisäksi arvioissa on otettava huomioon ilta- ja viikonloppupäivystyksiä hoidettavien asioiden määrä ja niistä aiheutuvat lisäkustannukset, kuten päivystyskorvaukset.

Nyt tehtävällä muutoksella saatetaan laite-etsinnän päätöksentekomenettelyn puitteet EU-oikeuden mukaistamiseksi. Juristiliitto kuitenkin kehottaa arvioimaan tulevaisuudessa lainsäädännön jatkokehitystarpeita, muutoksen onnistumista ja lainsäädännön tavoitteiden ja tarkoituksenmukaisuuden toteutumisen onnistumista edellä mainittujen prosessuaalisten ja muiden mahdollisten käytännön esiintuomien näkökohtien ilmenemisen jälkeen.

Tässä samassa yhteydessä tulee ottaa huomioon nyt esitetyn muutoksen vaikutukset muihin etsintätyyppeihin pakkokeinoihin ja niihin heijastuviin muutostarpeisiin. Mahdolliset muutokset tulevat aiheuttamaan lisäresurssitarvetta ja kasvattaa merkittävästi esimerkiksi tuomioistuimissa käsiteltävien pakkokeinoasioiden määrää. Myös nämä tulevat muutokset tulee korvata täysimääräisesti.

Tuomainen Jenni
Juristiliitto - Juristförbundet (rek. Suomen Lakimiesliitto - Finlands
Juristförbund ry)